

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยบท ๔ ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยบท ๔ ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช และ ๒) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการตามหลักอริยบท ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ที่มีปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลต่างกัน เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัย ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๑ ความหมายวิชาการ

๒.๑.๒ ความสำคัญของการบริหารวิชาการ

๒.๑.๓ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๔ กระบวนการบริหารงานวิชาการ

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องอริยบท ๔

๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของอริยบท ๔

๒.๓.๒ องค์ประกอบของอริยบท ๔

๒.๓.๓ การบริหารงานวิชาการตามหลักอริยบท ๔

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

๒.๑.๑ ความหมายวิชาการ

อภินันท์ นาเลาห์ ได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานปรับปรุงพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร^๑

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยังได้กล่าวถึง ด้านการใช้เวลาในการบริหารงานและการให้ความสำคัญของงานในสถานศึกษา งานในความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยแยกงานออกเป็น ๗ ประเภท ได้แก่^๒

๑. การบริหารงานวิชาการ ร้อยละ ๔๐
๒. งานบริหารบุคลากร ได้แก่ ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ร้อยละ ๒๐
๓. งานบริหารกิจการนักเรียน ร้อยละ ๒๐
๔. งานบริหารการเงิน ร้อยละ ๕
๕. งานบริหารอาคารสถานที่ ร้อยละ ๕
๖. งานบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน ร้อยละ ๕
๗. งานบริหารทั่วไป ร้อยละ ๕

อนุศักดิ์ สมิตสันต์ ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหาร กิจกรรมทุกประเภทในโรงเรียนที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การปรับปรุงกิจกรรมการเรียน การสอน สื่อการสอน หลักสูตรรวมทั้งการพัฒนาคู เพื่อนำผลแห่งการพัฒนาทั้งหลายทั้งปวงนั้น มาเอื้ออำนวยและปรับปรุงการเรียนการสอนใหม่ประสิทธิภาพดีมากยิ่งขึ้น^๓

^๑อภินันท์ นาเลาห์, สภาพปัญหาและความต้องการในการบริหารงานวิชาการตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (เลข : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^๒ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

^๓อนุศักดิ์ สมิตสันต์, การบริหารวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน. ๒๕๔๐), หน้า ๒.

ทศนี วงศ์เย็น ให้ความหมายว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน^๔

พิชัย เสงี่ยมจิตต์ ได้ให้ความหมายการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้^๕

๑. การบริหารวิชาการหมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ที่จะนำทรัพยากรในการบริหารมาประกอบการ ตามกระบวนการบริหารในการจัดกิจกรรมพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

๒. การบริหารวิชาการ หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจที่มีอยู่ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาหรือปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

๓. การบริหารวิชาการ หมายถึง ศิลปะในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา หรือปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ความหมายการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหาร การปรับปรุงพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้เกิดผลดี สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา^๖

กมล ภูประเสริฐ ได้ให้ความหมายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการกิจของสถานศึกษา ซึ่งคุณภาพการศึกษาที่คาดหวัง คือ คุณสมบัติอันถึงประสงค์ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ทักษะ ความสามารถ สุขภาพกาย สุขภาพจิต และคุณลักษณะในด้านบุคลิกภาพ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม^๗

^๔ ทศนี วงศ์เย็น , หน่วยที่ ๕ การบริหารงานวิชาการใน ประมวลสาระชุดวิชาการจัดการสถานศึกษา , (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช , ๒๕๔๗) , หน้า ๑๘๔.

^๕ พิชัย เสงี่ยมจิตต์, ขอบข่ายงานวิชาการ ในเอกสารการสอนการบริหารงานวิชาการ, (อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^๖ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การพัฒนาโรงเรียนแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๘๔.

^๗ กมล ภูประเสริฐ, การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ , (กรุงเทพมหานคร : เทธิปส์, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

อำภา บุญช่วย ได้กล่าวถึง งานวิชาการเป็นตัวกำหนด หรือตัวที่จะจัดงานของโรงเรียน ทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพของโรงเรียน และที่สำคัญที่สุด คือ เมื่อไม่มีงานวิชาการแล้วก็จะไม่มีการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้บริหารและครู อาจารย์ในโรงเรียนจึงควรจัดสิ่งต่างๆ ให้สมดุล เกื้อกูล ส่งเสริมเกื้อหนุนและกัน และที่สำคัญคือ ไม่เน้นงานด้านอื่นๆ เพียงด้านเดียวหรือหลายด้าน จนละเลยงานวิชาการ ทั้งนี้เพราะข้อผูกพันของโรงเรียนที่มีต่อสังคม ก็ คือ การให้การศึกษาแก่เด็กให้มีคุณภาพ โดยการจัดการเรียนการสอน ที่มีประสิทธิภาพโรงเรียนใดจะมีมาตรฐานเพียงใด คงไม่เป็นเฉพาะด้านบริเวณอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เท่านั้น แต่ต้องรวมถึงงานด้านอื่นๆ โดยเฉพาะผลงานทางด้านวิชาการเป็นสำคัญ^๔

ภิญโญ สาร ได้ให้ความหมายของงานวิชาการว่า เป็นกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และมีประสิทธิภาพ การอบรมจรรยาความประพฤติของนักเรียนเพื่อให้เป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถพอที่จะทำมาหาเลี้ยงชีพได้มีความสุข ความพอใจ ช่วยเหลือเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน และสังคมพอสมควร^๕

กิติมา ปรีดีดิลก ได้ให้ความสำคัญไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ ทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ เพราะหน้าที่ของโรงเรียนทุกแห่ง คือ การให้ความรู้ด้านวิชาการแก่ผู้เรียน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำทางวิชาการ มีการทำงานร่วมกับครู ให้คำแนะนำและประสานงาน ให้ทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ^๖

จากการให้ความหมายการบริหารวิชาการของนักวิชาการดังกล่าวมาข้างต้นสามารถกล่าวสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการหมายถึง กลุ่มบุคคลร่วมกันดำเนินกิจกรรมทุกรูปแบบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนการถ่ายทอดความรู้โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีทักษะความสามารถตามความมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้และหลักสูตร

^๔ อำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินต์เฮาส์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๘๔.

^๕ ภิญโญ สาร, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๒๓๒.

^๖ กิติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์ จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๔๗.

กล่าวโดยสรุป งานวิชาการเป็นหัวใจหลักในการบริหารสถานศึกษา เพราะงานวิชาการนั้น รวมไปถึงการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลถึงคุณภาพของการศึกษา งานวิชาการเป็นตัวกำหนดหรือตัวที่จะทำการจัดงานของโรงเรียนเพื่อให้การจัดการศึกษามั่นคงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒ ความสำคัญของการบริหารวิชาการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เจริญงอกงามในทุกด้านเมื่อเติบโตขึ้นจะได้เป็นพลเมืองดีของสังคม^{๑๑}

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นงานที่ผู้บริหารควรให้ความสำคัญสูงสุด ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารงานวิชาการมีความสำคัญและจัดว่าเป็นงานหลักในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา^{๑๒}

ฉัตรชัย อรณันท์ ได้อธิบายความสำคัญของการบริหารงานวิชาการไว้ว่าการบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการสอนโดยตรง โดยครอบคลุมถึงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลการศึกษา งานวิชาการดังกล่าวผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบเป็นอันดับแรก เพราะภารกิจของสถานศึกษา คือการให้บริการทางวิชาการผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ที่เป็นผู้นำทางวิชาการโดยทำงานร่วมกับครูให้คำแนะนำในด้านการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๓}

^{๑๑}สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๘๔.

^{๑๒}สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, การพัฒนาการบริหารสถาบันการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๐.

^{๑๓}ฉัตรชัย อรณันท์, หลักการบริการศึกษา, (พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕๖.

อุทัย บุญประเสริฐ ได้กล่าวถึงการบริหารงานวิชาการไว้ว่า เป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ มาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัดเมื่อการบริหารงานวิชาการสำเร็จ^{๔๔}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความสำคัญกับงานวิชาการ โดยถือว่าเป็นงานหลักของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียนทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ส่วนงานอื่น ๆ ถือว่าเป็นงานที่มีความสำคัญรองลงมา และเป็นงานสนับสนุนผู้บริหารที่ยึดเองงานวิชาการเป็นหลักในการบริหาร และมีความเป็นผู้นำทางวิชาการ จะนำโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ^{๔๕}

พระสุทิศ เตชธมฺโม กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาเนื่องจากการบริหารงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของผู้บริหาร^{๔๖}

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นหัวใจหลักของการบริหารการศึกษา การจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะมีคุณภาพได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการทั้งสิ้น ซึ่งการบริหารงานวิชาการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านหลักสูตรการนำหลักสูตรไปใช้ แบบเรียน งานการเรียนการสอน งานสื่อการเรียนการสอน งานวัดและประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศ การศึกษา งานวางแผนการศึกษา และงานพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

^{๔๔}อุทัย บุญประเสริฐ, การศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

^{๔๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , เอกสารประกอบการศึกษาด้วยตนเองหลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูเพื่อตำแหน่งสายงานผู้บริหารในสถานศึกษา ปีงบประมาณ ๒๕๔๗ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานฯ, ๒๕๔๗) , หน้า ๑๖๓.

^{๔๖} พระสุทิศ เตชธมฺโม, การบริหารระบบสารสนเทศโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑ , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

๒.๑.๓ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

เนื่องจากงานวิชาการ เป็นงานที่มีความสำคัญ และถือว่าเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา การที่จะบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล สามารถบรรลุจุดหมายหมาย ของการศึกษาได้นั้น ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการ เข้าใจถึงการดำเนินงาน วิชาการ และขอบข่ายของงานวิชาการตามบทบาทหน้าที่ของตนเพื่อบริหารงานให้ครอบคลุม งานต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม การบริหารงานวิชาการมีขอบข่ายที่กว้างขวาง มีนักการศึกษา ได้ให้ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการได้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดขอบข่าย ของการบริหารงานวิชาการ ไว้ว่า ประกอบด้วย^{๑๓}

- ๑) งานด้านหลักสูตรการและนำหลักสูตรไปใช้
- ๒) งานด้านการเรียนการสอน
- ๓) งานด้านวัสดุ และสื่อการเรียนการสอน
- ๔) งานวัดผล และประเมินผล
- ๕) งานห้องสมุด
- ๖) งานนิเทศภายใน
- ๗) งานประชุมอบรมทางวิชาการ

เมื่อมองถึงการบริหารสถานศึกษาหรือโรงเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ บรรลุภารกิจแล้ว บริหารงานวิชาการนั้นเป็นหัวใจหลักของการบริหารงานทั้งสถานศึกษาหรือโรงเรียน จากศึกษาขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ มีหลายท่านได้ให้ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า ขอบข่ายของการบริหารงาน วิชาการจะประกอบด้วยงานต่อไปนี้^{๑๔}

๑. การวางแผน เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ เป็นการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนา หลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียนการสอน รายละเอียด ของงาน ดังนี้

^{๑๓}สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ลาดพร้าว, ๒๕๓๖), หน้า ๗.

^{๑๔}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๘.

(๑) แผนปฏิบัติงานวิชาการ ได้แก่การประชุมเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดปฏิทินการศึกษา ความรับผิดชอบงานตามภาระหน้าที่ การจัดขั้นตอนและเวลาในการทำงาน

(๒) โครงการสอน เป็นการจดยละเอียดเกี่ยวกับวิชาที่ต้องสอนตามหลักสูตร

(๓) บันทึกการสอน เป็นการแสดงรายละเอียดของการกำหนดเนื้อหาที่จะสอน ในแต่ละคาบเวลาของแต่ละวันหรือสัปดาห์ โดยการวางแผนไว้ล่วงหน้า และยึดโครงการสอนเป็นหลัก

๒. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนในสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดี และสามารถปฏิบัติได้จึงต้องมีการจัดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ดังนี้

(๑) การจัดตารางสอนเป็นการกำหนดวิชา เวลา ผู้สอน สถานที่ ตลอดผู้เรียนในแต่ละวิชา

(๒) การจัดชั้นเรียน เป็นงานที่ฝ่ายวิชาการต้องประสานกับฝ่ายอาคารสถานที่ รวมทั้ง การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในห้องเรียน

(๓) การจัดครูเข้าสอน การจัดครูเข้าสอนต้องพิจารณาถึงความพร้อมของสถานศึกษา และความพร้อมของบุคลากร รวมถึงการเชิญวิทยากรภายนอกมาช่วยสอน

(๔) การจัดแบบเรียน โดยปรกติสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จะใช้แบบเรียนตามที่กระทรวงกำหนด นอกจากนั้น ครูอาจใช้หนังสืออื่นเป็นหนังสือประกอบ หรือจากเอกสารที่ครูเตรียมเอง

(๕) การปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาครูผู้สอนให้ก้าวหน้า วิทยาการ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ ความก้าวหน้า ของสังคม ธุรกิจ อุตสาหกรรม

(๖) การแรงงาน จุดมุ่งหมายของการแรงงาน เป็นการให้นักเรียนนักศึกษาจากการนำเอาทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ทั้งยังมุ่งให้ผู้เรียนได้เห็นปัญหาที่แท้จริงในสาขาวิชา และอาชีพนั้น เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้เตรียมตัวที่จะออกไปเผชิญกับชีวิตจริงต่อไป

๓. การจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นการ จัดสิ่งอำนวยความสะดวก และการส่งเสริมการจัดหลักสูตร และโปรแกรมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพคุณภาพ ได้แก่งาน

(๑) การจัดสื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการศึกษานักเรียน นักศึกษา เน้นเครื่องมือและกิจกรรมให้ครูได้ใช้ในการสอน

(๒) การจัดห้องสมุดเป็นที่รวมหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และวัสดุอุปกรณ์ที่เป็น แหล่งวิทยาทาน ให้นักเรียนนักศึกษาได้ศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติม

(๓) การนิเทศการสอน เป็นการช่วยเหลือแนะแนวครูให้เกิดการปรับปรุงแก้ไข ปัญหาการเรียนการสอน

(๔) การวัดและประเมินผล กระบวนการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในด้านกาตรวจสอบและ วิเคราะห์ผลการเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดขอบข่ายภารกิจของโรงเรียนในด้านการบริหารวิชาการ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไว้ดังนี้ คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการแก่สถานศึกษาอื่น และการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุคค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา^๙

สรุปได้ว่า งานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทั้งหมด ดังนั้น ไม่ว่ากิจกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ถือว่างานนั้นเป็นขอบข่ายงานด้านวิชาการ เป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องตั้งใจปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนมีคุณภาพต่อไป

๒.๑.๔ กระบวนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นงานหลักของสถานศึกษา และมีขอบข่ายค่อนข้างกว้างขวาง หลักการบริหารงานวิชาการ จะแบ่งเป็นขั้นตอนของกระบวนการการบริหารงานวิชาการ ดังนี้

๑. ขั้นตอนดำเนินการ จะเป็นการกำหนดนโยบายและการวางแผนงานด้านวิชาการ โดยมีงาน ต่อไปนี้

- ๑.๑ จัดทำแผนงานวิชาการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ๑.๒ จัดสภาพงานวิชาการและวิธีการทำงาน
- ๑.๓ จัดครูอาจารย์เข้าสอน
- ๑.๔ จัดทำโครงการสอน

^๙กระทรวงศึกษาธิการ , คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล , (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงฯ,๒๕๔๖) หน้า ๓๓ – ๓๔.

๑.๕ จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน

๑.๖ จัดตารางสอน

๑.๗ ปฐมนิเทศนักเรียน

๑.๘ การลงทะเบียนนักเรียน

๒. ขั้นการดำเนินงาน เป็นขั้นที่จัดและดำเนินงาน รวมทั้งการควบคุมดูแลให้ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ให้

๒.๑ การดำเนินการสอนตามหลักสูตร โดยการดูแลให้การสอนเป็นไปตามโครงการสอนในแต่ละวิชา เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

๒.๒ การดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางด้านวิชาการ ได้แก่ การจัด โครงการสอนซ่อมเสริม โครงการส่งเสริมเด็กเรียนดี โครงการส่งเสริมการค้นคว้าด้วยตัวเอง การจัด ชุมนุมต่าง ๆ ลูกเสือและเนตรนารี มีการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ตลอดจนการให้คำปรึกษา ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จัดให้มีห้องสมุดโรงเรียนเพื่อเป็นการค้นคว้า

๒.๓ งานเกี่ยวกับการบริการ การส่งเสริมให้มีการให้บริการเกี่ยวกับสื่อการสอน เพื่อช่วยเหลือครูในด้านการสอนและอุปกรณ์ต่าง ๆ มีการจัดรวบรวมเอกสารคำสอน คู่มือ รวมทั้ง การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น อาคารสถานที่ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

๓. ขั้นส่งเสริมและติดตามผลในด้านวิชาการ เพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการ ผู้บริหารควรมีการส่งเสริม ปรับปรุงพัฒนา และประเมินผลงานด้านวิชาการ ดังนี้

๓.๑ ส่งเสริมครูอาจารย์ได้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ

๓.๒ สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมาย และนโยบายที่เหมาะสมกับโรงเรียน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

๓.๓ ริเริ่มและสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานด้านวิชาการ

๓.๔ จัดบรรยากาศทางวิชาการในสถานศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทางด้านวิชาการ

๓.๕ จัดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ

๓.๖ จัดตั้งคณะทำงานวิชาการขึ้น ลักษณะของคณะอาจารย์รวมกันเป็นคณะครูในแผนก เดียวกัน มาร่วมกันทำงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๓.๗ ส่งเสริมให้จัดตั้งชุมนุมอบรมชมรมทางวิชาการ เพื่อจัดกิจกรรมและเผยแพร่ทางด้านวิชาการ

๓.๘ ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมประชุมสัมมนาอบรม เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ และ เพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ

๓.๕ ส่งเสริมเพื่อศึกษาต่อเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ
 กิติมา ปรีดีดิถ ได้กำหนดขอบเขตงานวิชาการ ไว้ ๖ ด้าน คือ^{๒๐}

- ๑) แผนการปฏิบัติงานด้านวิชาการ
- ๒) หลักสูตรการเรียนการสอน
- ๓) การจัดการเรียนการสอน
- ๔) สื่อการสอน
- ๕) การปรับปรุงการเรียนการสอน
- ๖) วัดผลประเมินผล

นอกจากนี้หลักการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย^{๒๑}

- ๑) จัดทำแผนงานวิชาการ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือนโยบายหลัก
- ๒) การบริหารงานวิชาการมุ่งการร่วมมือการทำ
- ๓) การกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบไปสู่ผู้ปฏิบัติ
- ๔) ควรส่งเสริมผู้ร่วมงานให้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ
- ๕) ริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานวิชาการ
- ๖) ผู้บริหารควรใช้เทคนิคการส่งเสริมคนอื่น มากกว่าทำด้วยตนเอง
- ๗) ให้ขวัญและกำลังใจในการทำงาน
- ๘) ควรมีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางด้านวิชาการ
- ๙) ให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์ และจุดมุ่งของการสอนทุกวิชาที่รับผิดชอบ
- ๑๐) ติดตามและประเมินผลงาน

รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม มีความเห็นว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการ ควรประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้^{๒๒}

๑. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วย

- ๑) การศึกษาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบการนำหลักสูตรไปใช้
- ๒) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

^{๒๐}กิติมา ปรีดีดิถ , การบริหารและการนิเทศ การศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๓๒), หน้า ๕๘.

^{๒๑}กิติมา ปรีดีดิถ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^{๒๒}รุจิร ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม, การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิต
 พอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙-๖๐.

๓) สื่อการเรียนรู้

๔) การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้

๒. การวิจัยในชั้นเรียน

๓. การสอนซ่อมเสริม

๔. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

๕. การนิเทศภายในสถานศึกษา

๖. การประกันคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย การวางแผนก่อนดำเนินงาน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลทั้งในระหว่างดำเนินการและเมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นและถือเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินงานให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ ยังรวมไปถึง ด้านการจัดการหลักสูตรแผนการเรียนรู้, ด้านการจัดการเรียนการสอน, ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน, ด้านการนิเทศ, ด้านการวัดผลและประเมินผลเพราะเป็นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ จากที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท ๔ แบ่งออกเป็น ๕ ด้าน ดังนี้ คือ

๑. ด้านการจัดการหลักสูตรแผนการเรียนรู้

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน

๓. ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน

๔. ด้านการนิเทศ

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑. ด้านการจัดการหลักสูตรแผนการเรียนรู้

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หลักสูตรที่ดีต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้มีเนื้อหาสาระทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งมีนักการศึกษาได้อธิบายและให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

๑.๑ ความหมายของหลักสูตร

รุจิร ภูสาระ ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง แผนการเรียน ประกอบด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา รวมถึงแบบของการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ และท้ายที่สุดจะต้องมีการประเมินผลของการเรียน^{๒๓}

ชมพันธุ์ ภูษร ฌ อยุธยา ได้อธิบายความหมายของ หลักสูตรว่า มีความแตกต่างกันไปตั้งแต่ความหมายที่แคบสุดจนถึงกว้างสุด ซึ่งสามารถจำแนกความคิดเห็นของนักการศึกษาที่ได้ให้นิยามความหมายของหลักสูตรแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้^{๒๔}

๑)หลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์การเรียน นักการศึกษาที่มีความคิดเห็นว่า หลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์เรียนนั้น มองหลักสูตรที่เป็นเอกสารหรือโครงการของการศึกษาที่สถาบันการศึกษาไว้วางแผนไว้เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามแผนหรือโครงการที่กำหนดไว้ หลักสูตรตามความหมายนี้ หมายถึงรวมถึง แผนการเรียนหรือรายวิชาต่างๆ ที่กำหนดให้เรียนรวมทั้งเนื้อหาวิชาของรายวิชาต่างๆ กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล ซึ่งได้กำหนดไว้ในแผนความคิดเห็นของนักศึกษากลุ่มนี้ ไม่รวมถึงการนำหลักสูตรไปใช้หรือการเรียนการสอนที่ปฏิบัติจริง

๒) หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์การเรียนของผู้เรียน ที่สถาบันการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล

สรุปได้ว่า ผู้บริหารมีใจรักในการจัดหลักสูตร มีการประชุมวางแผนจัดอบรมการเรียนการสอน บริหารงานวิชาการด้วยความขยันหมั่นเพียร จัดอบรมสัมมนาให้กับครูอย่างไม่ย่อท้อ มีการติดตามการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ เอาใจใส่ใฝ่คิดค้นจัดทำโครงการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร ผู้บริหารและครูร่วมกันสรุปและประเมินผลในการใช้หลักสูตร และนำผลการประเมินผลการใช้หลักสูตรไปปรับปรุงใช้ในการดำเนินงานวิชาการ

^{๒๓}รุจิร ภูสาระ, การพัฒนาหลักสูตร : ตามแนวปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บั๊ค พอยท์, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^{๒๔}ชมพันธุ์ ภูษร ฌ อยุธยา, การพัฒนาหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ, ๒๕๔๐), หน้า ๓ – ๕.

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายของหลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียน จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน ซึ่งหลักในการจัดการเรียนการสอนมี ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง หลักในการ จัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มีรายละเอียดในการ จัดการเรียนการสอน ดังนี้^{๒๕}

๑. หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนากายทางสมองเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

๒. กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่ จำเป็น สำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการ เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการเรียนรู้ของ ตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควร ได้รับการแลกเปลี่ยนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

ดังนั้น ผู้สอน จึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัด กระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๒๕} กระทรวงศึกษาธิการ,หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ,๒๕๕๑), หน้า ๒๐-๒๑.

๓. การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

๔. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

๔.๑ บทบาทของผู้สอน

๑. ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

๒. กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะ กระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

๓. ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

๔. จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้

๕. จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

๖. ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

๗. วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

๔.๒ บทบาทของผู้เรียน

๑. กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

๒. เสาะแสวงหาความรู้เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ลงมือปฏิบัติจริง

ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์เดอะบุคส์ กล่าวว่าพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) ๒๕๔๕ หมวด ๔ มาตราที่ ๒๕ ให้สถานศึกษาร่วมกับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ

สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนา ระหว่างชุมชน^{๒๖}

สรุปได้ว่า ผู้บริหารมีการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โดยการ จัดตารางสอนของครูให้ใกล้เคียงกันตลอดภาคเรียน จัดครูสอนตามวิชาเอกที่จบมา จัดบรรยากาศชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน สนับสนุนครูที่มีความคิดที่จะใช้แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เอาใจใส่ในการส่งเสริมทางวิชาการ ให้มีการสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมีการจัดกิจกรรมมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณา วิเคราะห์ และใคร่ครวญ ในการเรียนการสอน

๓. ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียน เข้าถึงความรู้ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่าย การเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่างพอเพียงเพื่อ พัฒนาผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการ ดังนี้

กรมวิชาการ ได้อธิบายความหมาย สื่อการเรียนรู้ ไว้ว่า คือ เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากในยุคปัจจุบันข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารทำให้ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนา ตนเองให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ด้วยตนเอง ตลอดจนพัฒนาศักยภาพการคิด ได้แก่ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมี วิจารณญาณและการคิดอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ควรเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง^{๒๗}

^{๒๖} ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์ จำกัด, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

^{๒๗} กรมวิชาการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

ศิริพรรณ ยิ้มย่อง ได้แบ่งสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๒๔}

๑. สื่อการเรียนการสอนประเภทวัสดุโรงเรียนควรจัดหาให้เพียงพอ และจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการใช้สอย ส่วนวัสดุที่โรงเรียนควรจัดหามี ดังนี้คือ

๑.๑ วัสดุประเภทหนังสือ ได้แก่ แผนการจัดประสบการณ์ หรือแนวการจัดประสบการณ์

๑.๒ วัสดุประเภทต่างๆ ได้แก่ รูปภาพ บัตรประกอบ คำบรรยาย แผนภูมิต่างๆ

๒. สื่อการเรียนการสอนประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ อุปกรณ์ในห้องเรียนและอุปกรณ์นอกห้องเรียน

๒.๑ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนในห้องเรียนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ อุปกรณ์สำหรับเล่นในร่ม ได้แก่ ภาพต่ออุปกรณ์ฝึกเชาว์ ไหว้แม่บ้านจำลอง กระบะทราย ฯลฯ

๒.๑.๒ อุปกรณ์ประกอบบทเรียน ได้แก่ ลูกคิด แผนภูมิ ภาพพลิก เครื่องชั่งตวง ลูกโลก ฯลฯ

๒.๑.๓ อุปกรณ์ประจำห้องเรียน ได้แก่ ภาพสำหรับประดับฝาผนัง ปฏิทินพระบรมฉายาลักษณ์ ป้ายห้อง ฯลฯ

๒.๒ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนนอกห้องเรียน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ อุปกรณ์ประจำตัวเด็กอนุบาล หมายถึง เครื่องเล่นสนาม ได้แก่ ชิงช้า กระดานลื่น ราวได้ ฯลฯ

๒.๒.๒ อุปกรณ์ประจำโรงเรียน ได้แก่ ป้ายชื่อโรงเรียน เสาธง ธง เครื่องวัดส่วนสูง ถังขยะ ฯลฯ

ถนัด ม่วงมณี ได้กล่าวถึง สื่อการเรียนรู้ไว้ว่า คือการนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรือวิธีการมาช่วยให้ครูสอนและผู้เรียนประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด และสื่อการเรียนรู้มี ๓ ประเภทใหญ่ ดังนี้^{๒๕}

^{๒๔}ศิริพรรณ ยิ้มย่อง, “การจัดประสบการณ์ระดับอนุบาลศึกษา”, วารสารการศึกษาปฐมวัย, ปีที่ ๕, (เมษายน ๒๕๔๔) : หน้า ๕๑-๕๒.

^{๒๕}ถนัด ม่วงมณี, คู่มือสอบบรรจุครู ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับวิชาการครูฯ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

๑) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง เอกสาร หนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ได้แก่ เอกสาร ตำราหนังสือ นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมาย บันทึกรายงาน

๒) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ได้ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือ โสตทัศนวัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ๆ สื่อเหล่านั้น ได้แก่ แดบบันทึกรายภาพพร้อมเสียง หรือที่เรียกว่า วิดีทัศน์ สไลด์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-assisted instruction) สื่อบนเครือข่าย (Web-based Learning) การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอน การศึกษาผ่านดาวเทียม

๓) สื่ออื่นๆ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑. สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญสามารถ ถ่ายทอดสาระความรู้ต่าง ๆ แนวคิด เจตคติและวิธีการปฏิบัติตนไปสู่บุคคลอื่นได้ เช่น ผู้บริหาร ครู ตัวนักเรียน นักการภารโรง

๒. สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือ สภาพที่อยู่รอบตัวผู้เรียน ตลอดจนสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ ปรากฏ ธรรมชาติ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติ ห้องสมุด

สรุปได้ว่า ผู้บริหารให้มีการจัดซื้อ จัดหาวัสดุ อุปกรณ์การสอนก่อนเปิดภาคเรียน จัดให้ ครูที่มีใจรักในการสอนเข้ารับการอบรม นำแนวคิด รมและเทคโนโลยีทางการศึกษาใช้ในการ เรียนการสอน ช่วยกันบำรุงสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ เอาใจใส่ในการจัด ทะเบียนการให้บริการสื่อการเรียนการสอน จัดให้มีศูนย์สื่อการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ใคร่ครวญพิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการผลิตสื่อ และตรวจสอบ ติดตามประเมินผล การใช้สื่อการเรียนการสอน

๔. ด้านการนิเทศ

การบริหารงานวิชาการนั้นที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ ตามความต้องการของหลักสูตร และในขณะเดียวกันก็มีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มพูนความรู้ และ ประสิทธิภาพในการทำงานให้กับ ครูในสถานศึกษาทุกคน เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ให้ครูสามารถปรับปรุงการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอจากภารกิจหลักและความจำเป็นดังกล่าว สิ่งหนึ่งที่จะ ช่วยพัฒนาครูในด้านวิชาการ และช่วยให้การบริหารงานวิชาการมีความก้าวหน้าและมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นก็คือ การนิเทศ การศึกษา ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ การนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

สุกานดา ตปนียางกูร ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทาง วิชาการที่จะทำให้การศึกษามุ่งบรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายประสงค์เพราะงาน นิเทศการศึกษาเป็น

งานที่จะช่วยปรับปรุงแก้ไข เริ่มโดยการใช้เทคนิคและบริบททางสังคมเป็น แรงใจ และกระตุ้นให้ครูเกิดกำลังใจความรับผิดชอบความคิดริเริ่มในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยหลักกนิเทศและมนุษยสัมพันธ์เข้าช่วย เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทุกวิถีทางทั้ง ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา^{๓๐}

กมล ภูประเสริฐ ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา ไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ความรับผิดชอบ ถือเป็นการพัฒนาบุคลากรรูปแบบหนึ่งที่สามารถให้ผลรวดเร็ว กว่า โดยเฉพาะกานิเทศภายในสถานศึกษา เพราะผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศทำงานอยู่ร่วมกัน และผู้ นิเทศในเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผู้รับการนิเทศในเรื่องหนึ่งได้ในการทำงานเดียวกันผู้รับการนิเทศก็อาจ กลับไปเป็นผู้นิเทศในเรื่องที่ตนเองมีความสามารถสูง ได้จึงเป็นการรวมพลังกันเพื่อสร้างสรรค์ ผลงานที่ดีกว่าการให้แต่ละคนปฏิบัติงานในลักษณะต่างคนต่างทำ^{๓๑}

กรรทอง จิรเดชากุล กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุน หรือให้ความช่วยเหลือครูในโรงเรียนให้ประสบ ความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการสร้าง เสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ที่ทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์จิตใจ และสติปัญญา ให้เต็ม ตามวัยและศักยภาพ^{๓๒}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การนิเทศ การศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการ บริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือและความ ร่วมมือกับครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มคุณภาพของบทเรียนให้เป็นไปตาม จุดมุ่งหมายของการศึกษา^{๓๓}

^{๓๐}สุกานดา ตปนิยางกูร, หลักการนิเทศการศึกษา, (เชียงใหม่ : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๓๑}กมล ภูประเสริฐ, การบริหารวิชาการในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เมธาธิปส์จำกัด, ๒๕๔๕) หน้า ๕๕.

^{๓๒}กรรทอง จิรเดชากุล, คู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ชารอักขร, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

^{๓๓}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อกรุงเทพ, ๒๕๔๖) หน้า ๒๒๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เสนอให้สถานศึกษาใช้หลักการนิเทศภายใน ดังนี้^{๓๔}

๑. การปฏิบัติงานตามวิธีวิทยาศาสตร์ โดยดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบครอบคลุมถึงวิธีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ การวางแผนการนิเทศการปฏิบัติการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือได้

๒. การปฏิบัติงานตามวิถีทางประชาธิปไตย เคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เปิดใจกว้างยอมรับผลการประเมินตนเอง ยอมรับในเหตุและผล และการปฏิบัติตามข้อตกลง ตลอดจนใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานเป้าหมาย

๓. การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนา สร้างสรรค์ โดยการแสวงหาความสามารถพิเศษของครูแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและสนับสนุนส่งเสริมความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

๔. การปฏิบัติตามกระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วม เน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน โดยยึดวัตถุประสงค์การทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ร่วมคิด ร่วมพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อความสำเร็จของงานโดยส่วนรวม

๕. การปฏิบัติงานเพื่อประสิทธิภาพ เน้นการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการควบคุม ติดตามผลการดำเนินงานและผลผลิตอย่างใกล้ชิด เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมาตรฐานการศึกษา

๖. การปฏิบัติงานโดยยึดวัตถุประสงค์ การดำเนินงานต้องกำหนดวัตถุประสงค์การทำงานอย่างชัดเจน ออกแบบการดำเนินงานอย่างเหมาะสม

สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ ให้ความหมายว่า การนิเทศ หมายถึงการช่วยเหลือบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนให้สามารถพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บ

วัตถุประสงค์ของโรงเรียนและหลักสูตร^{๓๕}

^{๓๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , เอกสารประกอบการศึกษาด้วยตนเองหลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งสายงานผู้บริหารในสถานศึกษา ปีงบประมาณ ๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานฯ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๐.

^{๓๕} สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์, หลักการนิเทศการศึกษา, (ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

สรุปศักดิ์ ปาเฮ กล่าวว่า กระบวนการนิเทศเป็นรูปแบบการทำงานเป็นคณะ (Teamwork) ซึ่งการดำเนินงานจะมีกระบวนการโดยสรุปดังนี้^{๓๖}

๑. **ขั้นเตรียมการ** ผู้บริหารแต่งตั้งคณะทำงานนิเทศภายในโรงเรียนร่วมศึกษา วิเคราะห์รายละเอียดต่าง ๆ ที่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วม เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกัน จัดเตรียมความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือสำหรับการนิเทศ และสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครูอาจารย์และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๒. **ขั้นดำเนินการนิเทศภายใน** อาจกำหนดได้ใน ๒ ลักษณะใหญ่ๆ ดังนี้

๒.๑ การนิเทศภายในเป็นกลุ่ม สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจงให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของการปฏิรูปการศึกษา การประชุมเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับเทคนิคนวัตกรรมการสอนใหม่ๆ การจัดอบรมเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้า การร่วมสัมมนาลักษณะสมาคมเครือข่ายวิชาชีพ และการเยี่ยมชมสถานศึกษาและครูต้นแบบแห่งอื่นๆ

๒.๒ การนิเทศเป็นรายบุคคล สามารถทำได้หลายวิธีเช่นเดียวกัน เช่น การตรวจบันทึกการสอน เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนสอนทุกครั้ง การเยี่ยมชั้นเรียน สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้สอนในโรงเรียน การสังเกตการสอน การให้คำปรึกษา เป็นต้น

๓. **ขั้นประเมินผล และสรุปผล** เป็นการประเมินและสรุปผลการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนหรือสถานศึกษาจากการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ตามกรอบปฏิรูปการเรียนรู้ที่ครูอาจารย์นำไปจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลอาจทำได้หลายวิธี เช่น การประเมินโครงการ การวิเคราะห์ การวิจัย ฯลฯ เพื่อนำผลสรุปที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนางาน

สรุปได้ว่า ผู้บริหารมีการประชุมและชี้แจงหลักการ วิธีการนิเทศแก่ครูด้วยความเอาใจใส่ มีใจรักในการทำแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบ จัดทำสมุดบันทึกการนิเทศของผู้บริหาร จัดทำโครงการนิเทศร่วมกับครูเพื่อความเข้าใจ เอาใจใส่ใฝ่ในทางปฏิบัติ จัดหาสื่อ/เครื่องมือสำหรับนิเทศอย่างเหมาะสม มีจิตจดจ่อที่จะนำผลการนิเทศมาปรับปรุง แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศเพื่อพิจารณาตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ

^{๓๖}สรุปศักดิ์ ปาเฮ, “การนิเทศภายในหัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน” วารสารวิชาการ, (๒๕-๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๕), หน้า ๒๘ – ๒๙.

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล

ในการจัดการเรียนการสอนมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ จุดมุ่งหมายของการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่วัดเพื่อจะได้ทราบผลว่า การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การวัดและการประเมินผลจึงเป็นงานสำคัญของสถานศึกษา

บุญเชิด ภิญโญนันตพงษ์ ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึงกระบวนการกำหนดตัวเลขให้กับสิ่งที่วัดอย่างมีกฎเกณฑ์ ครูสามารถวัดคุณลักษณะบางอย่างของผู้เรียนโแบบทดสอบ ใช้มาตรวัดน้ำหนักและส่วนสูง ใช้การทดสอบปฏิบัติ และใช้วิธีการอื่นๆ ส่วนการประเมินผล เป็นกระบวนการที่ทำต่อจากการวัด แล้วตัดสินใจลงค ปลูกอย่างมีกฎเกณฑ์การประเมินผลเป็นผลการตัดสินใจจากผู้ประเมินไม่ใช่ผลจากการวัดโดยตรง^{๓๓}

เยาวดี วิบูลย์ศรี ให้ความหมายว่า การวัดผล คือกระบวนการที่พยายามค้นหาระดับที่แสดงถึงปริมาณของคุณลักษณะใดลักษณะหนึ่งในตัวบุคคล หรือสิ่งของหรือเหตุการณ์ ส่วนการประเมินผล คือการรวบรวมข้อมูลและจัดข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อช่วยให้มีการตัดสินใจหลายทาง^{๓๔}

พิชิต ฤทธิ์จัญญ ได้เสนอหลักการวัดและประเมินผลไว้ดังนี้^{๓๕}

๑. วัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย การวัดและประเมินผลแต่ละครั้งจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนในการวัด เพื่อตรวจสอบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้ผู้เรียนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายไม่มากก็น้อยเพียงใด

๒. ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ เครื่องมือที่ขาดคุณภาพจะทำให้ผลการวัดขาดคุณภาพและเมื่อนำผลการวัดไปประเมินผล ผลการประเมินย่อมมีโอกาสผิดพลาด

^{๓๓}บุญเชิด ภิญโญนันตพงษ์, การประเมินการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแนวคิดและวิธีการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๘-๙.

^{๓๔}เยาวดี วิบูลย์ศรี, การวัดผลและการสร้างแบบสอบผลสัมฤทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕-๖.

^{๓๕}พิชิต ฤทธิ์จัญญ, หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : เฮาส์ออฟเลอรั่มมีส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑-๑๓.

๓. คำนึงถึงความยุติธรรม การวัดและประเมินผลต้องทำด้วยใจเป็นกลางไม่ลำเอียงหรือมีอคติ ตัดสินตามหลักวิชา หากขาดความยุติธรรมย่อมส่งผลให้การวัดผลและประเมินผลขาดความเชื่อถือ

๔. การแปลผลให้ถูกต้อง จะต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะลงสรุป คำนึงถึงหลักเกณฑ์ และวิธีการแปลความหมายเป็นสำคัญ พิจารณาตามหลักตรรกวิทยาความสมเหตุสมผล ความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของการประเมิน และต้องมีความรู้ในมาตรการวัดและสถิติที่นำมาใช้

๕. ใช้ผลการวัดและการประเมินให้คุ้มค่า การวัดและประเมินผลแต่ละครั้งเป็นงานที่ต้องลงทุนทั้งในด้านพลังความคิด กำลังกาย เวลา และงบประมาณ หากผลการวัดนำมาเพียงตัดสินได้ตกให้ผู้เรียนเท่านั้น เป็นการลงทุนไม่คุ้มค่า ควรนำไปใช้ประโยชน์อื่น เช่น ใช้วินิจฉัยข้อบกพร่องในการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป้าสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของครู เป็นข้อมูลสำหรับการแนะแนวผู้เรียนและผู้ปกครอง หรือการปรับปรุงการบริหารงานในโรงเรียน เป็นต้น

กรมวิชาการ ได้กำหนดหลักการวัดและประเมินผลการเรียน ไว้ดังนี้^{๔๐}

๑. สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

๒. การวัดและประเมินผลการเรียนต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตร

๓. การประเมินผลการเรียนต้องประกอบด้วย การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนการสอน และการประเมินเพื่อตัดสินการเรียนรู้

๔. การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติของวิชา และระดับช่วงชั้นของผู้เรียน

๕. ให้มีการประเมินความสามารถของผู้เรียนในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนสื่อความในแต่ละช่วงชั้น

๖. ให้มีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น

^{๔๐}กรมวิชาการ, แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษา กรมฯ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

๑. ให้มีการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติ ในแต่ละช่วงชั้น
๒. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตรวจสอบผลการประเมินผลการเรียนได้
๓. ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถานศึกษาและรูปแบบการศึกษาต่าง ๆ

กมล ภู่งาม กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องจัดให้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ดังนี้^{๔๔}

๑. การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ รายวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อการพิจารณาในการเตรียมการขั้นต่อไป ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงตัวบ่งชี้ที่กำหนดในมาตรฐานการเรียนรู้ด้วย

๒. การกำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และการเตรียมการในการสร้างเครื่องมือ และกำหนดวิธีการที่เป็นระบบ ในขั้นนี้ควรกำหนดช่วงเวลา ในการประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างดำเนินการสอน การประเมินปลายภาคเรียนและปลายปีด้วย เพื่อความสะดวกในการสังเกตการปฏิบัติงานของผู้เรียนและรวบรวมผลงานของผู้เรียนเป็นระยะๆ เพื่อแสดงถึงความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

๓. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการดูแลให้มีการบันทึกผลการเรียนการสอน การบันทึกการสังเกต และการรวบรวมผลงานของนักเรียนตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ

๔. การจัดทำหลักฐานการศึกษาตามที่กระทรวงและหน่วยงานต้นสังกัดกำหนดไว้

๕. การนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการประเมินที่ต้องการใช้ผลการประเมินเพื่อการพัฒนา ไม่ใช่การตัดสินได้-ตก ของผู้เรียนแต่อย่างใด

๖. การกำหนดรูปแบบ ระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ ทั้งการรายผู้ปกครองระหว่างปี และการรายงานผลของสถานศึกษาช่วงปลายปีต่อสาธารณะและหน่วยงานต้นสังกัด

สรุปได้ว่า ผู้บริหารมีการปฏิบัติการวัดผลประเมินผลที่ชัดเจน ประชุมชี้แจงให้ครูพอใจ เข้าใจระเบียบการวัดและประเมินผล มีการวางแผนการวัดผลและประเมินผลการเรียนไว้ตลอดปี การศึกษา จัดให้ครูสร้างเครื่องมือวัดผลให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ มีการนำผลจากการวัดผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน จัดให้มีการจัดทำธนาคารข้อสอบ พิจารณาให้ครูเข้า

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๓.

รับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ติดตามและใคร่ครวญตรวจสอบเอกสารการวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

Gulick L. and Urwick J. ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ หรือที่เรียกย่อๆว่า “POSDCORB model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้^{๔๒}

๑. การวางแผน (P = Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒. การจัดการองค์การ (O = Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่างๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดหาบุคคล (S = Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. การอำนวยการ (D = Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕. การประสานงาน (Co = Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน (R = Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗. การงบประมาณ (B = Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

Price ได้เสนอทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการ: (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ^{๔๓}

^{๔๒} L.Gulick and J. Urwick, **papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp.18-19.

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึงภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำ การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจและกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องจัดให้มีโครงสร้างงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของและตัวคนอยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งงานต่างๆของผู้อยู่ได้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำไป ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเองตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด ทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ได้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ได้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับผลที่ได้วางไว้แล้ว

Taylor บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ^{๔๓}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีการที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่างต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุด ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จรวดเร็วไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดการเอาไว้โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็น

^{๔๓} Price, Alan, **Human Resource Management**, In a Business Context, 2 edition (London : Thomson Learning, 2004), p. 110.

^{๔๔} Taylor อังโน ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗-๔๘.

วิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงานโดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนั้น คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีการทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่จะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีจะช่วยให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้น

๔. การประสานงานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่โดยตรงโดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นของคนงานเท่านั้น

William Ouchi ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหารคือ ทฤษฎี Z โดยหลังจากการศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกัน โดยมีแนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้^{๔๕}

๑. การจ้างงานระยะยาว
๒. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์
๓. ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล
๔. การประเมินและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
๕. การควบคุมในตัวเองไม่ใช่ว่ามีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
๖. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
๗. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว

สรุปได้ว่าทฤษฎีการบริหารต้องประกอบไปด้วยการวางแผน การจัดการ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงานความคืบหน้า การตัดสินใจ การควบคุมและ

^{๔๕} William Ouchi, **Organization and Management**, (Eaglewood Cliffs : Prentice Hill, 1971), pp.283.

ต้องมีงบประมาณที่จะดำเนินงานด้วยเพราะสิ่งเหล่านี้คือหัวใจของการบริหารงานให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อจะใช้หลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทที่ได้ตรัสไว้ใน พระไตรปิฎก เพื่อจะให้เป็นข้อปฏิบัติ หรือ เป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จและศึกษาเอกสาร เพื่อในการปฏิบัติธรรมที่ดี ในการเล่าเรียนศึกษา หรือประกอบกิจการงานที่ดีเมื่อต้องการสมาธิเพื่อให้งานที่ทำนั้นดำเนินไปอย่างได้ผลดีก็พึงปลูกฝังและชักจูงอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ให้เกิดเป็นองค์ธรรมเด่นนำขึ้นสักข้อหนึ่ง แล้วสมาธิ ความสุข สบายใจและการทำงานที่ได้ผลก็หวังได้เป็นอย่างมากกว่าจะเกิดมีตามมาเองพร้อมกันนั้น การฝึกสมาธิหรือการปฏิบัติธรรมส่วนหนึ่งก็จะเกิดมีขึ้นในห้องเรียน ในบ้าน นา ในที่ทำงานและสถานที่ทุกๆ แห่ง

พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ในวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย คำว่ามรรคภาวนา ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘”^{๔๖}

หลักการแนวคิดในการทำงานตามหลักโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ในวินัยปิฎก จูฬวรรค ว่า ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ธรรมวินัยนี้ มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี่เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏประการที่ ๗ ในธรรมวินัยที่ภิกษุทั้งหลาย พบเห็นแล้ว ต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้^{๔๗}

ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสใน สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท ๔ ประการนี้และเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญ ในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้ความสำเร็จ^{๔๘}

^{๔๖}วิ.มท. (ไทย) ๑/๑๕๕/๑๕๕.

^{๔๗}วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๕๕/๒๕๔.

^{๔๘}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๗/๒๑๕.

อีกนัยหนึ่งในสุดตัตตปิฎก ที่มคฺคิกาย ปาฎิกวรรค ว่า ในเรื่องอายุของภิกษุ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะเจริญทำอิทธิบาท ๔ ประการนี้ ให้มาก เมื่อมุ่งหวัง เธอจะพึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป^{๔๕}

ได้ยกตัวอย่างในสุดตัตตปิฎก มัชฌิมนิกาย มุลปฺณณาสกฺกั ว่า ในเรื่องอุปมาด้วยแม่ไก่ฟักไข่ ภิกษุนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร มีความเพียรยิ่ง รวมทั้งความเพียรอันยิ่ง อย่างนี้นั้น ย่อมเป็นผู้ควรแก่ความเปื้อน่ายิ่ง ควรแก่การตรัสรู้และควรแก่การบรรลุธรรม อันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม^{๔๖}

ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ให้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ในสุดตัตตปิฎกมคฺคิกาย มัชฌิมปฺณณาสกฺกั ไว้ว่า สาวกทั้งหลายของเรา ผู้ปฏิบัติตามเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะความเพียรสร้างสรรค์)

๒. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะความเพียรสร้างสรรค์)

๓. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตความเพียรสร้างสรรค์)

๔. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาสมาธิความเพียรสร้างสรรค์) ประการนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุที่สุดแห่งอภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่^{๔๗}

๒.๓.๑ ความหมายและความสำคัญของอิทธิบาท ๔

พระพรหมมั่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท ๔ ในหนังสืองานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่าง ประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่เราจะทำ วิริยะ

^{๔๕}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๐-๘๑.

^{๔๖}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๕/๒๐๓.

^{๔๗}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๓/๒๕๒.

ความเพียรไม่ทอดทิ้งในการประกอบกิจนั้นๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้นๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด^{๕๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่า มนุษย์ไม่แปลกแยก จากความเป็นจริง ของธรรมชาติตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมด ไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดีแล้ว เราก็ใช้หลักการต่างๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้นเมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนี้ ก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้แทบทุกท่านรู้จัก อิทธิบาท คือ หลักแห่งความสำเร็จ^{๕๓}

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ บทของพระธรรม เช่นว่า จะมี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่า อิทธิบาท นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สึกตัวคนที่มีการทำงาน ย่อมทำงานด้วยความพอใจ ความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอ นี้เรียกว่า เขามีอิทธิบาททั้งสี่ประการนั้นอยู่ โดยไม่รู้ตัว^{๕๔}

๒.๓.๒ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้^{๕๕}

๑. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่า รักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความน่ายินดีที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักใน

^{๕๒} พระพรหมมงคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ), งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๖๐.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ธรรมะกับการทำงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕.

^{๕๔} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การงานที่เป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ – ๘๔๔.

คุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวังพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒. วิริยะ แปลว่า ความอาหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ทอดอ่ย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่น แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็พิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลไม้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่นแล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งชาน ไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าวิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ

๒.๓.๓ การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท ๔

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท ๔ คือการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารงานวิชาการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานยึดกรอบอิทธิบาท ๔ ในการทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกิจการหรือองค์กรนั้นๆ แล้ว สังคมไทยก็มีหลักการบริหารวิชาการอย่างมีระบบเช่นกัน หลักการบริหารวิชาการ ดังกล่าวนี้นี้ คือ การบริหารวิชาการตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักการบริหารอย่างมีระบบ ๔ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้^{๕๖}

๑. **ฉันทะ** คือ ความพอใจ ความชอบ ความรัก การเป็นผู้บริหารที่ดี จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่ ความพอใจ ความรัก ความชอบ ในงานบริหารก่อน ถ้าไม่รักไม่ชอบ ไม่ต้องการจะเป็นผู้บริหารแล้ว ถูกบังคับให้เป็นผู้บริหาร คนๆนั้นจะไม่มีความสุขในการทำงานด้านบริหาร ไร่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารคน บริหารงาน บริหารงบประมาณ ต่างๆ เราจะสังเกตได้ว่า งานใดๆ ถ้าเรารักชอบแล้วเรามักจะทำงานนั้นๆด้วยความสุข รวมไปถึงสิ่งต่างๆด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ผู้หญิงหรือ แฟน ถ้าเราพอใจ ชอบ ผู้หญิงหรือแฟนเราแล้ว เราก็มักจะมีความสุขเมื่อได้อยู่ใกล้ การเลี้ยงสัตว์เลี้ยงก็เช่นกัน เมื่อเรารัก สุนัข รักปลา รักม้า ฯลฯ เราก็มักจะมีความสุขในการได้เลี้ยงมัน

๒. **วิริยะ** คือ ความขยัน หมั่นเพียร คนที่ประสบความสำเร็จในงานด้านบริหาร จะต้องมีความรัก ความชอบ ความพอใจ ยังไม่พอ ต้องมีความขยันหมั่นเพียร เราจะเห็นได้จากการอ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ หรือ ดู ฟังอ่าน จากสื่อต่างๆ ว่า คนที่เป็นผู้บริหารประสบความสำเร็จนั้น จะต้องเป็นคนที่ยืนมากกว่าลูกน้อง ผู้บริหารบางคนต้องอยู่ในที่ทำงานมากกว่าลูกน้องในขณะที่ลูกน้อง กลับบ้านแล้ว ผู้บริหารยังต้องมาตรวจงานในตอนกลางคืน ฉะนั้นผู้บริหารที่ต้องการประสบความสำเร็จจึงต้องมีความเพียร ดังเช่นคำเปรียบที่ว่า “น้ำหยดลงหินทุกวันหินมันยังกร่อน” ถ้าต้องการประสบความสำเร็จไม่ว่าเรื่องใดๆ บุคคลผู้นั้นจะต้องมีความเพียร

๓. **จิตตะ** คือ ความเอาใจใส่ มีจิตใจที่จดจ่อกับสิ่งนั้น ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ นอกจากจะมี ความพอใจ ความชอบ ยังไม่พอ ยังต้องมีการเอาใจใส่ในงานอีก จึงจะทำให้งานบริหารประสบความสำเร็จ การจดจ่อในงานนั้นๆ มักจะทำให้งานนั้นๆ เกิดความผิดพลาดน้อยและงานนั้นๆ ออกมาสวย เรียบร้อย มีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล มีคุณภาพ

๔. **วิมังสา** คือ รู้จักพิจารณา ไคร่ครวญ (ทำไมเราถึงตัดสินใจพลาด ขณะที่คู่แข่งตัดสินใจได้ถูก) ต้องรู้จักวิเคราะห์ ไคร่ครวญ ปรับปรุง แก้ไข พัฒนา งานด้านบริหาร และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ เพิ่มมากขึ้น เช่น การพัฒนา การพูดต่อหน้าที่ชุมชน การ

^{๕๖} ดร.สุทธิชัย ปัญญโรจน์, ประสบความสำเร็จในการบริหารโดยยึดหลักอิทธิบาท ๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=328392>. [๑๐ ต.ค. ๕๕].

เจรจา การพัฒนาบุคลากร มนุษย์สัมพันธ์ ฯลฯ การที่ผู้บริหารรู้จักพิจารณา ใคร่ครวญ วิเคราะห์ มักจะทำให้การตัดสินใจได้ถูกต้องมากกว่าผิด มีการใช้ข้อผิดพลาดมาแก้ไขได้ในอนาคต

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัฒนา มโนจิตร ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่าการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติมากในทุกด้าน สำหรับปัญหาการบริหารงานพบว่า หลักสูตรที่ใช้ไม่เหมาะสมและสละสลวย สคล้องกับสภาพท้องถิ่น วัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนและงบประมาณมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการนำมาพัฒนาการเรียนการสอน^{๕๓}

วรเชษฐ์ จันทกริรมย์ ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่า ผู้บริหารในสถานศึกษาได้มีการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาทุกด้าน โดยมีปัญหาแต่ละด้านดังนี้^{๕๔}

ด้านหลักสูตร คือ ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำสาระต่างๆ หลักสูตรใหม่ ข้อเสนอแนะ ควรจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดทำสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่คณะครู และผู้มีส่วนร่วม

ด้านการเรียนการสอน คือ สถานศึกษาขาดแคลนครู จำนวนครูไม่พอ ข้อเสนอแนะควรจัดรวมโรงเรียนของห้องเรียนที่อยู่ใกล้เคียงเข้าด้วยกัน

ด้านการวัดผลประเมินผล คือ การวัดและประเมินผลไม่เป็นไปตามสภาพจริง ข้อเสนอแนะควรมีการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริง

ด้านการนิเทศภายใน คือ ขาดการวางแผนการนิเทศ ข้อเสนอแนะ ควรวางแผนและแต่งตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบในการนิเทศภายใน

ด้านการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ คือ ขาดการส่งเสริมและการพัฒนาให้ครูได้ศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ

^{๕๓}วัฒนา มโนจิตร, “การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐),

^{๕๔}วรเชษฐ์ จันทกริรมย์, “การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน” การค้นคว้าแบบอิสระ, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖),

ด้านการวิจัยและการพัฒนา คือ ครูและบุคลากรในสถานศึกษา ไม่มีความรู้ และ ความเข้าใจในการทำวิจัยในชั้นเรียน

ด้านการบริหารโครงการทางวิชาการ คือ ขาดการกำกับติดตามผลและประเมินผล อย่างต่อเนื่อง

ด้านการบริหารระบบข้อมูลสารสนเทศ คือ ขาดการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อ แนวทางในการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ด้านการประเมินผลงานทางวิชาการ คือ ขาดการวางแผนในการประเมินผลงาน ทางวิชาการในสถานศึกษา

สุพจน์ อริยะจักร ได้ศึกษา การพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียนวัดปากดิ่ง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษา พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ในการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการ เรียนการสอน พบว่าส่วนใหญ่พึงพอใจในด้านการจัดห้องสมุดและงานส่งเสริมการสอนเพราะ โรงเรียนสามารถพัฒนาและปรับปรุงห้องสมุดให้กว้างขวางขึ้น สะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าของครู นักเรียน และชุมชนมีการจัดหาหนังสือเข้าห้องสมุดเพิ่มเติมอยู่เสมอ รวมทั้งในห้องสมุดมีหนังสือ หลากหลายประเภท นอกจากนั้นทางโรงเรียนยังมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้ เข้าไปใช้ห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ ที่พึงพอใจคือ เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาใช้บริการศึกษา ค้นคว้าในห้องสมุดได้ทุกวันอีกด้วย สำหรับสิ่งที่ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจน้อย ได้แก่ การจัดสื่อ การเรียน เพราะปัจจุบันโรงเรียนวัดปากดิ่งมีสื่อการเรียนน้อย โดยเฉพาะสื่อการเรียนที่ทันสมัยทำให้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ส่วนความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ในการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่าส่วนใหญ่มี ความต้องการเกี่ยวกับการจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยโดยเฉพาะสื่อประเภทเครื่องมือ หรือ โสตทัศนูปกรณ์ เพราะจะทำให้การถ่ายทอดความรู้จากครูไปยังนักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่าง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๕๕}

^{๕๕}สุพจน์ อริยะจักร, “การพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน วัดปากดิ่ง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”,วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘),

พระมหาสมคิด โครธา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ผลการศึกษาพบว่าพระนิสิตสถานภาพแตกต่างกันมีการใช้อิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน พระนิสิตที่เป็นพระภิกษุมีการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนด้านฉันทะ ด้านจิตตะ แตกต่างกับพระนิสิตที่เป็นสามเณร และทางด้านวิริยะ กับด้านวิมังสา ไม่แตกต่างกันและ พระนิสิตชั้นปีที่ ๔ มีการใช้อิทธิบาท ๔ แตกต่างกับชั้นปีที่ ๑ ชั้นปีที่ ๒ และชั้นปีที่ ๓ พิจารณาพบว่าพระนิสิตชั้นปีที่ ๔ มีการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียน ด้านฉันทะและด้านวิริยะแตกต่างกันกับพระนิสิตชั้นปีที่ ๑ , ๒ และ ๓ ส่วนด้านจิตตะและด้านวิมังสาไม่แตกต่างกัน^{๖๐}

จิรากร ทศเกตุ ได้ศึกษาการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนจิตรวิทยาอำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่าครูที่ปฏิบัติการสอนส่วนใหญ่เห็นว่าได้มีการปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียนเกือบทุกงานที่เกี่ยวกับหลักสูตร และการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน การนิเทศการสอน ห้องสมุด และการวัดและประเมินผล แต่ก็ยังมีงานที่ครูปฏิบัติการสอนเห็นว่าไม่ได้ปฏิบัติ เช่น การประเมินผลการใช้หลักสูตร การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมสร้างประสบการณ์ชีวิตร่วมกับชุมชน การใช้สื่ออย่างหลากหลายในการเรียนการสอน การชี้แจงโครงการนิเทศภายในโรงเรียนให้ครูทราบก่อนปฏิบัติการเสนอแนะรูปแบบการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้ปกครองทราบผลการเรียน และการฝึกให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง^{๖๑}

สุภาพ หงส์ทอง ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพะเยาประสาธน์วิทย์ จังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการเรียนการสอนไม่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของบุคลากร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในบางรายวิชาไม่เป็นที่พอใจ สื่อการเรียนมีไม่เพียงพอ การจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิและประสบการณ์ การจัดฝึกอบรมครู การประชุมสัมมนาทางวิชาการมีน้อย การจัดทำแผนการเรียนไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อย่างแท้จริง ขาดการประชุมวางแผนประสานงานการจัดกิจกรรมนักเรียนและการรวบรวมจัดทำระเบียบคู่มือครู คู่มือนักเรียนและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการมีน้อย^{๖๒}

^{๖๐}พระมหาสมคิด โครธา , “ การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”,วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีศึกษามหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓).

^{๖๑}จิรากร ทศเกตุ, “การปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนจิตรวิทยา อำเภอเมือง เชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระ, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕),

^{๖๒}สุภาพ หงส์ทอง, “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพะเยาประสาธน์วิทย์ จังหวัดพะเยา”, การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐),

พวงพะยอม วุฒินากร ได้ศึกษา การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๒ ผลการศึกษาพบว่า ด้านการวางแผนโรงเรียนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวางแผน การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับหลักสูตร โดยการประชุม อบรม ปฏิบัติการแก่บุคลากรจัดเตรียมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับโรงเรียน การกำหนดวิสัยทัศน์ โครงสร้างหลักสูตร งบประมาณสถานที่และเวลาในการพัฒนาหลักสูตร ปัญหาที่พบคือ ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตร มีระยะเวลาน้อย ขาดความชัดเจนในการจัดทำหลักสูตรจึงควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และกำหนดรูปแบบที่ชัดเจนในการจัดทำหลักสูตร ด้านการจัดองค์การพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการสถานศึกษา และได้มอบหมายให้คณะครูทุกคนร่วมกันจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และร่วมวางแผนการใช้หลักสูตรโรงเรียนสามารถจัดครูเข้าสอนตรงตามวุฒิได้ในบางวิชา ปัญหาที่พบ คือ ครูมีภาระงานมาก และครูมีจำนวนจำกัดไม่สามารถจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรตรงตามความถนัด ควรเพิ่มอัตรากำลังครูและวุฒิที่โรงเรียนต้องการ ด้านการนำองค์การ โรงเรียนได้กระตุ้นชุมชนให้เห็นความสำคัญของหลักสูตรโดยการให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร สนับสนุนจัดเตรียมเอกสาร สื่อและอุปกรณ์ให้ตามความต้องการของครู เสนอแนวทางการวางแผนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ปัญหาที่พบคือ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของหลักสูตร ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย จึงควรให้ผู้บริหารส่งเสริมและให้กำลังใจครูควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักสูตรสู่ชุมชน และมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ด้านการควบคุม โรงเรียนให้ฝ่ายวิชาการเป็นคณะกรรมการควบคุม โดยใช้วิธีการประชุมชี้แจงในการนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบร่วมกัน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและติดตามการพัฒนาหลักสูตรเป็นระยะ ๆ ในระหว่างการดำเนินการ ปัญหาคือ ขาดการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่องการปฏิบัติงานไม่ตรงตามแผน ดังนั้นควรให้ฝ่ายวิชาการเป็นผู้นิเทศ ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง^{๖๓}

^{๖๓}พวงพะยอม วุฒินากร, “การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓).

พระมหาอุณิกร บัวทอง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ การใช้หลักอริยบท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๑” ผลการศึกษาพบว่า ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อริยบท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนครูที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอริยบท ๔ ต่างกัน และผู้มีประสบการณ์ทำงานต่างกันก็มีความคิดเห็นเกี่ยวกับอริยบท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอริยบท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านวิริยะแตกต่างกัน^{๒๔}

พระมานิต เตชวโร (อุคนอก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ หรือนักปกครอง ถ้านักปกครองปฏิบัติตามย่อมได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญ และเป็นที่รักที่พอใจของประชาชน แต่หากนักปกครองไม่ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร ๔ ปัญหาจะเกิดขึ้นในการบริหารและการปกครอง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเกลียดชัง เพราะว่าหลักการปกครองตามหลักรัฐศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา มิได้มุ่งเน้นที่ระบบ แต่เน้นที่ตัวนักปกครอง เมื่อนักปกครองมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารและการปกครองแล้ว ย่อมทำให้ประชาชนมีความสุขและชีวิตที่ดีได้ ไม่ว่ารัฐนั้นจะอยู่ในระบบการปกครองแบบใดก็ตาม^{๒๕}

ณรงค์ สันธิ์บัน ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปทุมพัฒนวิทยาคม จังหวัดพะเยา พบว่า ความเห็นของทั้งฝ่ายบริหารและคณะครู การบริหารงานวิชาการที่ ๔ ด้านของโรงเรียนคือ ด้านการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียน เป็นไปตามขั้นตอนที่ได้วางไว้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า การที่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆเหล่านั้นในตัวของมันเองจะทำให้การบริหารงานวิชาการขอโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพโดยอัตโนมัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ดีขึ้น จนเป็นที่น่าพอใจทั้งนี้ก็เพราะว่า รายละเอียดของงานแต่ละด้าน ปริมาณและความพอเพียงของทรัพยากรทั้งการบริหารและทางวิชาการแต่ละด้าน

^{๒๔}พระมหาอุณิกร บัวทอง , “การใช้หลักอริยบท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๑”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๒),

^{๒๕}พระมานิต เตชวโร (อุคนอก), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาสาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐),

ตลอดจนคุณภาพของงานที่ดำเนินการยังเป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข หนาอีกมาก^{๖๖}

สุพล เครือมะโนรมย์ การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา และมูทิตา ไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ในขณะที่อุเบกขานั้นถูกนำไปปฏิบัติในการบริหารงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อย และการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลที่โรงเรียนขนาดต่างกันเกี่ยวกับการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลที่อยู่ในโรงเรียนเทศบาลขนาดเล็กกับโรงเรียนเทศบาลขนาดกลางมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^{๖๗}

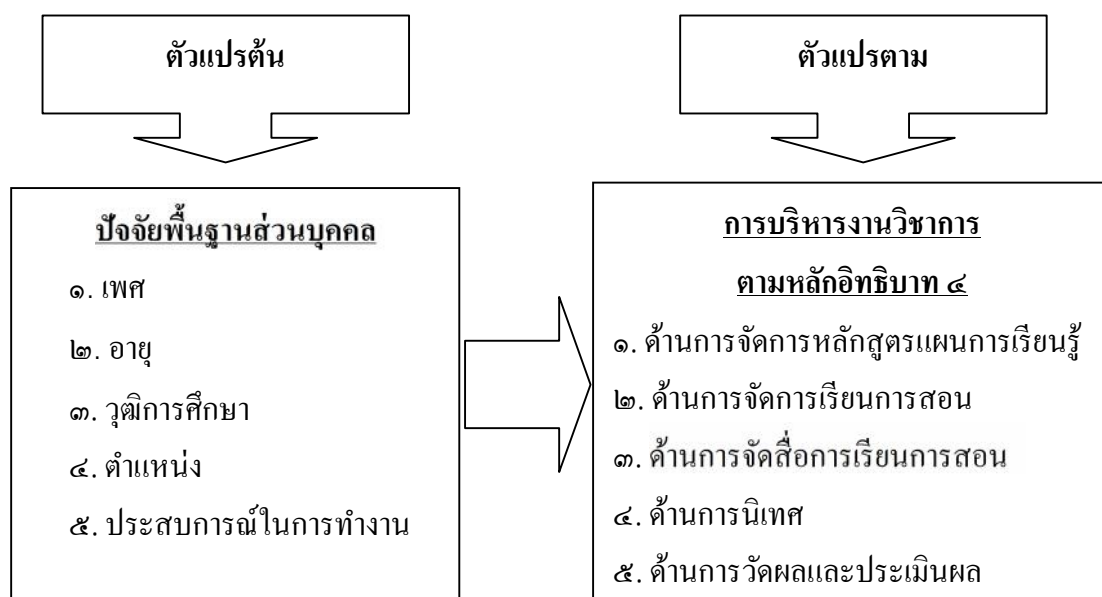
จากการได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า หลักธรรมหลายหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารงานในองค์กร โดยเฉพาะหลักธรรมเรื่องอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญหลักธรรมหนึ่งที่สามารถทำให้การบริหารประสบความสำเร็จ จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบบริหารจัดการศึกษา นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการ เพราะงานวิชาการเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้สถานศึกษา ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของสถานศึกษาอย่างมีคุณภาพ

^{๖๖}ณรงค์ สินธุปັນ, “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนปงพัฒนาวิทยาคม จังหวัดพะเยา”, การค้นคว้าแบบอิสระ, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑).

^{๖๗}สุพล เครือมะโนรมย์, การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๑),.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ เรื่องการบริหารงานวิชาการตาม
 มาตรฐาน ๔ ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช โดยมีตัวแปรต้นตัวแปรตาม ลำดับ
 ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย